

Piotr Zmyślony

Katedra Turystyki
Akademia Ekonomiczna w Poznaniu
Al. Niepodległości 10
60-967 Poznań
tel. 0-61 854-37-63
zmyslony@novcil.ae.poznan.pl

REGION TURYSTYCZNY W UJĘCIU EKONOMICZNYM

Zarys treści: W artykule zaprezentowano koncepcję regionu turystycznego jako jednostki przestrzennej o ekonomicznym charakterze, opartą na pracach badawczych z tego zakresu z ostatnich 35 lat. Metoda wyróżnienia regionu turystycznego opiera się na analogii do wyróżnienia przestrzeni turystycznej jako rodzaju ogólnej przestrzeni. Wskazano także na możliwości zastosowania wniosków z przedstawionej analizy oraz problemy jej stosowania w przyszłych badaniach nad regionalnymi aspektami turystyki.

Słowa kluczowe: przestrzeń, region turystyczny, region ekonomiczny, system.

1. WPROWADZENIE

Turystyka obejmuje procesy i zjawiska wynikające z podróżowania i pobytu osób poza miejscem stałego zamieszkania. Już na podstawie tego ogólnego terminu można uznać, że ma ona przede wszystkim przestrzenny charakter, ze względu na fizyczny ruch ludzi w przestrzeni. Ale procesy i zjawiska, jakie turystyka obejmuje, dotyczą nie tylko przemieszczania się samych turystów, ale także wszelkie konsekwencje tych działań. Dlatego też można dodatkowo wyróżnić psychologiczny, społeczny, kulturowy i ekonomiczny charakter turystyki. Istotny wpływ na stopniowy i nieprzerwany rozwój zjawiska turystyki ma jej wymiar ekonomiczny. Przejawia się on w gospodarczej działalności mającej na celu przyjęcie i obsługę turystów w miejscach, do których podróżują, oraz w trakcie samej podróży. Na terenach, gdzie rozwija się ruch turystyczny, dla jego potrzeb przekształcane jest środowisko naturalne, powstaje infrastruktura komunikacyjna, noclegowa i żywio-

ECONOMIC ASPECTS OF TOURIST REGIONS

Outline: The article, based on research conducted over the last 35 years, presents the concept of a tourist region as a spatial economic unit. The method of categorising a tourist region is analogous to categorising tourist space as a type of general space. The author also points out possible applications of the conclusions of the analysis, as well as its usefulness in the future study of regional aspects of tourism.

Key words: space, tourist region, economic region, system.

1. INTRODUCTION

Tourism involves those processes and processes connected with travelling and staying away from one's place of permanent residence. Even this general statement suggests that tourism is a spatial phenomenon because of physical movement in space. Tourist processes and processes, however, concern not only tourist flows themselves, but also their consequences. Therefore we can also talk about psychological, social, cultural and economic aspects of tourism. The latter is noticeable in the economic activity necessary to provide tourist reception and services in the places to which tourists travel, and during their journey as well. In areas where tourism flourishes, the natural environment is transformed, and transport, hotel and

niowa, umożliwiającą korzystanie z walorów turystycznych. Dzięki procesom ekonomicznym możliwe jest zaspokojenie potrzeb turystów, osiągnięcie satysfakcji z pobytu turystycznego. Dodatkowym efektem działalności turystycznej jest tworzenie źródła dochodów sfery ich obsługi (GOLEBSKI 2002).

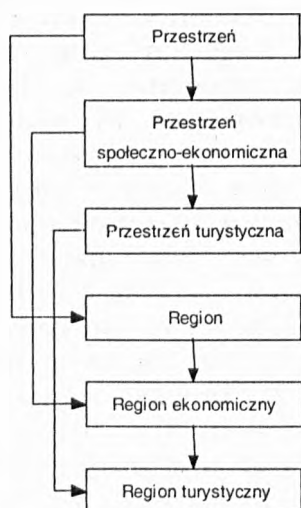
Uzupełnianie się aspektu ekonomicznego i przestrzennego turystyki jest szczególnie widoczne w miejscach koncentracji ruchu turystycznego. Tereny takie, o znaczącej funkcji turystycznej, ogólnie nazywane są regionami turystycznymi, chociaż ich definicja nie jest w literaturze przedmiotu jednoznaczna. Wynika to ze wspomnianej wyżej różnorodności zjawiska samej turystyki, co powoduje, że zajmują się nią naukowcy z wielu dziedzin.

Celem niniejszych rozważań jest określenie regionu turystycznego jako jednostki przestrzennej o ekonomicznym charakterze. Nie oznacza to jednak, że zostały tu pominięte definicje wywodzące się z innych niż ekonomia dziedzin naukowych. Przeciwnie – ze względu na swoją uniwersalność miały one decydujący wpływ na kształt zawartych w artykule treści. Punktem wyjścia realizacji postawionego celu jest założenie, że każda jednostka przestrzenna, niezależnie od tego, jak jest definiowana, jest częścią przestrzeni (DZIEWOŃSKI 1967). Na tej podstawie wyróżnienie regionu turystycznego jako rodzaju regionu ekonomicznego i regionu w ogólnym rozumieniu zostanie dokonane poprzez analogię do wyróżnienia przestrzeni turystycznej jako rodzaju przestrzeni społeczno-ekonomicznej i ogólnej przestrzeni.

catering infrastructures are created to make tourist assets available to visitors. Due to economic processes, tourists are satisfied with their stay and their needs are met. An additional effect of tourist economic activity is the appearance of an income source for those who run these activities (GOLEBSKI ed. 2002).

The economic and spatial aspects of tourism are complementary and this is particularly noticeable in places where tourism is concentrated. Such areas are commonly called tourist regions and there are many definitions of this term in the literature resulting from the diversified character of tourism itself and by researchers representing different disciplines.

The aim of this article is to define a tourist region as a spatial economic unit. This does not mean, however, that definitions originating in academic subjects other than economics have been disregarded. On the contrary, being so universal they determined the contents of the article. The starting point for the discussion is the assumption that every spatial unit, irrespective of how it is defined, is a part of space (DZIEWOŃSKI 1967). This statement will be the basis for identifying a tourist region as a kind of economic region and a region in a general sense, by analogy to tourist space as a kind of socio-economic and general space.



Rys. 1. Region turystyczny a przestrzeń turystyczna

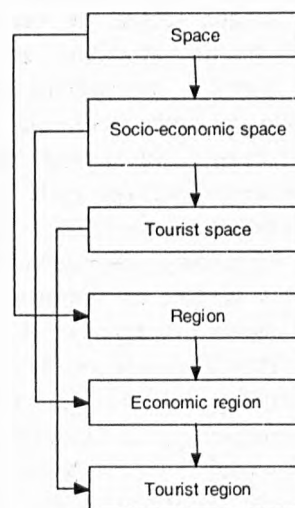


Fig. 1. A tourist region and tourist space

2. PRZESTRZEŃ – PRZESTRZEŃ SPOŁECZNO-EKONOMICZNA – PRZESTRZEŃ TURYSTYCZNA

Dziewoński traktuje ogólnie przestrzeń jako specyficzny typ „zbioru” lub rodzinę „zbiorów” (DZIEWOŃSKI 1967). Ze względu na przestrzenno-ekonomiczny charakter procesów będących przedmiotem niniejszych rozważań należy wyróżnić dwa równorzędne typy przestrzeni (obok przestrzeni geodezyjnej i społecznej): **przestrzeń geograficzną i przestrzeń społeczno-ekonomiczną** (LISZEWSKI 1995). Na przestrzeń geograficzną składa się: środowisko naturalne, środowisko gospodarcze (trwałe efekty działalności gospodarczej człowieka) oraz środowisko społeczne (narody, zbiorowości lokalne i regionalne) (GOŁEMBSKI 2002). Jej cechami są ograniczoność, opór wobec działalności ludzkiej oraz zróżnicowanie pod względem cech naturalnych oraz antropogenicznych (MALISZ 1984), które powodują wyodrębnienie różnej wielkości jednostek pozostających we wzajemnym powiązaniu i wpływie. Z kolei przestrzeń społeczno-ekonomiczną tworzą wszelkie działania i relacje gospodarcze, jakie wytwarza czy organizuje człowiek w określonym środowisku geograficznym. Pojęcie to jest rozszerzeniem pojęcia przestrzeni ekonomicznej w celu zaakcentowania człowieka jako podmiotu gospodarczego w przestrzeni. Co ważne, w odróżnieniu od przestrzeni geograficznej przestrzeń społeczno-ekonomiczna jest **abstrakcyjna i określona przez związki ekonomiczne** istniejące pomiędzy elementami wchodzącymi w jej skład (LISZEWSKI 1995).

Przestrzeń geograficzną i społeczno-ekonomiczną można podzielić ze względu na pełnione przez nią funkcje. W wyniku takiego podziału możemy wyróżnić m. in. **przestrzeń turystyczną**, która w literaturze określana jest jako część przestrzeni geograficznej i społeczno-ekonomicznej, w której następują zjawiska turystyczne (WARSZYŃSKA, JACKOWSKI 1978, KOWALCZYK 2000). Ogólnikowość tej definicji wynika z mnogości form turystyki, zróżnicowanych i zmieniających się w czasie zainteresowań turystów, a także ze zmieniającego się stanu środowiska przyrodniczego oraz stanu zasobów środowiska kulturowego (IWICKI 1998). S. Liszewski rozróżnia pięć typów przestrzeni turystycznej, od zupełnego braku trwałych urządzeń do najbardziej zagospodarowanej i przekształconej jej formy, biorąc jako kryterium charakter gospodarczej działalności

2. SPACE – SOCIO-ECONOMIC SPACE – TOURIST SPACE

Dziewoński treats space as a particular type of 'set' or family of 'sets' (DZIEWOŃSKI 1967). Because of the spatial-economic character of the processes that are being discussed, we should isolate two equivalent types of space (apart from geodesic and social space): **geographical and socio-economic space** (LISZEWSKI 1995). Geographical space consists of the natural environment, the economic environment (permanent effects of human economic activity) and the social environment (nations, local and regional communities) (GOŁEMBSKI ed. 2002). It is characterized by covering a limited area, resistance to the influence of human activity, and a variety of natural and anthropogenic features (MALISZ 1984) which lead to the emergence of mutually related units of different sizes. Socio-economic space is created by all the human activities and economic relations in a given geographical environment extending the notion of economic space where man is seen as an economic agent. What is important is that contrary to geographical space, socio-economic space is **abstract and determined by economic relations** (LISZEWSKI 1995).

Geographical and socio-economic space can be divided according to the functions performed. As a result there is a **tourist space**, described as a part of geographical and socio-economic space, where tourist processes occur (WARSZYŃSKA & JACKOWSKI 1978, KOWALCZYK 2000). The general character of this definition results from the great variety of forms of tourism, the varied and changing interests of tourists, as well as the changing condition of the natural environment and the resources of the cultural environment (IWICKI 1998). Liszewski identified five types of tourist space (exploration, penetration, assimilation, colonization and urbanization), ranging from that lacking any permanent facilities to the most developed and

turystycznej oraz stopień kształtowania przez nią przestrzeni geograficznej: eksploracji, penetracji, asymilacji, kolonizacji i urbanizacji turystycznej. Prezentują one etapy zawłaszczania przestrzeni geograficznej przez turystykę (LISZEWSKI 1995).

Podstawową cechą przestrzeni turystycznej jest jej ograniczoność i nieciągłość. Oznacza to, że nie rozciąga się ona zarówno na całą przestrzeń geograficzną, jak i społeczno-ekonomiczną; nie podlega bowiem w pełni kontynuacji (LISZEWSKI, BACZWAROV 1998). Jednostki przestrzenne, w których turystyka stanowi dominującą formę działalności gospodarczej, określa się powszechnie mianem jednostek o funkcji turystycznej (WARSZYŃSKA, JACKOWSKI 1978).

3. REGION – REGION EKONOMICZNY – REGION TURYSTYCZNY

W potocznym rozumieniu region to stosunkowo jednorodny obszar wyróżniający się z pozostałych pewną cechą lub grupą cech, o charakterze naturalnym lub nabytym. B. Rychłowski i S. Bronsztejn uznają, że region stanowi względnie odosobniony obszar, który odznacza się określonym zgrupowaniem wzajemnie powiązanych przedmiotów i zjawisk (RYCHŁOWSKI 1965, BRONSZTEJN 1995). Z kolei K. Dziewoński, a za nim także R. Domański, wyróżniają trzy znaczenia pojęcia „region”: region jako narzędzie badania, a więc część obszaru wyodrębniona dla celów poznawczych; region jako przedmiot poznania, który jest wynikiem koncepcji regionu jako konkretnego obiektu, a więc dotyczy samego procesu wyróżnienia części przestrzeni jako obszaru – w tym przypadku sam proces jest przedmiotem badania; region jako narzędzie działania, czyli część obszaru wyodrębniona dla celów organizacji w jego ramach określonej działalności społeczno-ekonomicznej (DZIEWOŃSKI 1967, DOMAŃSKI 2000). Koncepcja regionu jako narzędzia badania sprowadza się do wyodrębnienia obszarów jednorodnych w zakresie występowania pewnej cechy lub zespołu cech istotnych z punktu widzenia rozwiązywanego problemu badawczego. Z kolei druga z wymienionych koncepcji zakłada, że regiony stanowią rzeczywiste części całości posiadające własną formę, strukturę i funkcje. Region jako narzędzie działania traktowany jest w literaturze jako obszar stanowiący jednostkę organizacji terytorialnej państwa (CHOJNICKI, CZYŻ 1992). W trakcie jednej i tej samej analizy zachodzi po-

modified. The criteria are the type of economic tourist activity and the extent to which geographical space has been altered. The types represent stages of the occupation of geographical space by tourism (LISZEWSKI 1995).

The basic features of tourist space are its covering of only a limited area and lack of continuity. This means that it does not cover the whole of geographical and socio-economic space (LISZEWSKI & BACZWAROV 1998). Spatial units in which tourism is the predominant form of economic activity are commonly called units with a tourist function (WARSZYŃSKA & JACKOWSKI 1978).

3. REGION – ECONOMIC REGION – TOURIST REGION

In popular understanding, a region is a relatively homogenous area differing from others by a feature or a group of features, natural or acquired. Rychłowski and Bronsztejn claim that a region is only relatively determined, with a particular group of mutually related objects and processes (RYCHŁOWSKI 1965, BRONSZTEJN 1995). Dziewoński and Domański quote three meanings of a 'region': a region as a research tool, i.e. a part of an area identified for research purposes; a region as an object of study, concerns the process of identifying a part of space as an area – in this case the process itself is the study object; and finally a region as an operating tool, i.e. part of an area identified for the purpose of organizing socio-economic activity (DZIEWOŃSKI 1967, DOMAŃSKI 2000). The conception of a region as a research tool consists in identifying areas where a given feature or group of features occur corresponding to the problem studied. The second assumes that regions are actually parts of a specific whole, with their own form, structure and functions while a region as an operating tool is an area which constitutes a unit of territorial organization (CHOJNICKI & CZYŻ 1992). It is necessary to use all three meanings in

trzeba posługiwania się wszystkimi trzema znaczeniami, ponieważ w praktyce istnieje pomiędzy nimi wiele współzależności (DZIEWOŃSKI 1967).

Tak jak przestrzeń społeczno-ekonomiczna jest rodzajem przestrzeni, tak region ekonomiczny jest jednym z rodzajów regionu. Przez region ekonomiczny najczęściej rozumie się przestrzenny kompleks, wewnętrznie zróżnicowany, ale i stanowiący określoną całość, który charakteryzuje się pewną specjalizacją gospodarczą (RYCHŁOWSKI 1965). Istotne dla dalszych wywodów jest to, że każdy integralny region ekonomiczny jest określonym systemem, odznaczającym się własną indywidualną strukturą wewnętrzną i zewnętrzną. Struktura, czyli specyficzna organizacja pewnych, często nawet powtarzających się w rozmaitych indywidualnych przypadkach elementów, decyduje właśnie o istnieniu odmiennych jakościowo całości (RYCHŁOWSKI 1967). Ze względu na nią wyróżnia się dwa rodzaje regionów ekonomicznych: regiony powierzchniowe i regiony węzłowe. Pierwsze cechuje względna jednorodność jednej lub kilku cech (MALISZ 1984), a sposób ich wyodrębniania polega na wykryciu podobieństw i różnic zachodzących pomiędzy poszczególnymi obszarami, opierając się właśnie na tej jednej lub kilku cechach. Wpływ ma w tym wypadku przede wszystkim dominujący w nim rodzaj gospodarki. Wyróżniając regiony węzłowe uważa się, że region ekonomiczny jest obszarem ciążenia lub powiązań usługowych, które są uwarunkowane silnym promieniowaniem centrum przemysłowego bądź innego ośrodka, stanowiącego główne skupisko życia społeczno-gospodarczego, ku któremu ciążą poszczególne części regionu. Innymi słowy, regiony węzłowe są jednorodne pod względem swej wewnętrznej struktury lub organizacji. Istnienie regionów tego typu wiąże się z występowaniem określonego współdziałania między miastami i obszarami, które są przez nie obsługiwane (BRONSZTEJN 1995).

Przytoczona definicja regionu ekonomicznego nie wskazuje konkretnie, jakiego rodzaju aspekty życia społeczno-gospodarczego decydują o jakościowej odrębności regionów i jakie w związku z tym powinny być kryteria ich wyodrębniania. To powoduje, że można wyróżnić, ze względu na wewnętrzne struktury, regiony ekonomiczne na podstawie ich specjalizacji turystycznej. Spotykane w literaturze definicje regionu turystycznego potwierdzają tę tezę. WARSZYŃSKA I JACKOWSKI (1978) definiują region turystyczny jako obszar pełniący funkcję turystyczną na zasadzie pewnej jednorodności cech środowiska fizycznogeograficznego oraz wewnętrznych powiązań usługowych. W tym zakresie

one analysis because they are mutually related (DZIEWOŃSKI 1967).

Just as socio-economic space is a type of space, an economic region is a type of region. An economic region is commonly understood as being spatially complex and internally diversified but also constituting a specific whole characterized by certain economic specializations (RYCHŁOWSKI 1965). It is important to mention at this point that every integrated economic region is a system with its own individual internal and external structure. The structure, i.e. the particular organization of certain often recurring elements, makes the difference between individual wholes (RYCHŁOWSKI 1967). There are two types of economic region depending on whether their structure is formal or nodal. The former are relatively homogenous as regards one or more features (MALISZ 1984), and they are identified through similarities and differences between individual areas in reference to this particular feature(s). The main factor here is the kind of economy dominating in the area. A nodal region is an area connected strongly via a system of services with an industrial or other centre where socio-economic life is concentrated. In other words, nodal regions are homogenous as regards their internal structure or organization. The existence of such regions is based on links between the cities and the areas which they serve (BRONSZTEJN 1995).

The definition of an economic region quoted above does not show precisely what sort of aspects of socio-economic life separate regions, and what criteria should be applied when identifying them. Therefore economic regions can be identified on the basis of their tourist specialization and the definitions of tourist regions found in the literature confirm this. Warszyńska & Jackowski define a tourist region as an area performing a tourist function based on a certain homogeneity of geographical features and service interlinks. The criteria applied here refer both to an formal region, based on the homogeneity

pojęciowym jest on określony zarówno kryteriami regionu powierzchniowego, wydzielonego na podstawie występującego podobieństwa cech, jak i kategorii regionu typu węzłowego o określonej organizacji przestrzennej. Tak wyróżniony region turystyczny jest tworem przestrzennym opartym na przesłankach wynikających z walorów środowiska naturalnego oraz działalności społeczno-ekonomicznej. Pierwsze stanowią zazwyczaj impuls rozwoju zjawisk turystycznych i mają charakter pierwotny, drugie albo są wynikiem dążności do zaspokojenia potrzeb społecznych wypoczynku, albo mają na celu uzyskanie efektów ekonomicznych przez wzmożenie podaży usług turystycznych.

Drugim argumentem dla potwierdzenia tezy, że region turystyczny jest regionem ekonomicznym, jest istnienie w ramach niego indywidualnej struktury wzajemnie powiązanych ze sobą elementów, zwanej systemem. Analogicznie do regionu ekonomicznego, w pełni wykształcony region turystyczny działa za pomocą określonego **systemu organizacji przestrzennej**, opierającej się na ze-spole urządzeń usługowych ściśle dostosowanych do istniejących warunków środowiska i stosunków społecznych (WARSZYŃSKA, JACKOWSKI 1978). S. Liszewski i M. Bachvarov dodają, że region turystyczny obejmuje elementy zarówno turystyczne, jak i nieturystyczne, a więc jest przestrzenią wielogłęziową (LISZEWSKI, BACHVAROV 1998). Wynika to przede wszystkim z interdyscyplinarności działalności turystycznej oraz szerokiego zakresu i komplementarności usług oferowanych turystom.

System organizacji przestrzennej tworzy potencjał ekonomiczny regionu turystycznego i jest określony przez trzy aspekty: **skład, otoczenie i strukturę**. **Skład** stanowią podmioty i obiekty wyodrębnione na podstawie ich funkcji turystycznej, czyli zaangażowane w świadczenie usług turystom. Każdy z nich stanowi część, która wpływając na inne części systemu i sama będąc pod ich wpływem, tworzy podaż turystyczną regionu. Mogą to być zarówno przedsiębiorstwa, organizacje, urzędy, jak i indywidualne osoby. Od siły poszczególnych części składowych oraz efektywności ich współdziałania zależy pomyślny rozwój społeczno-ekonomiczny regionu. **Otoczenie** tworzą obiekty w istotny sposób powiązane z systemem, ale nie będące jego składnikami. Odnosi się to do innych regionów turystycznych tego samego rzędu, z którym dany region jest powiązany wzajemnymi oddziaływaniami, oraz podmioty nie wchodzące w skład systemu, powiązane wzajemnymi oddziaływaniami z podmiotami sys-

of features, and a nodal region of a particular spatial structure. A tourist region, so identified, is a spatial unit based on natural environmental assets and socio-economic activity. The assets usually trigger the development of tourist processes and are primary, while its purpose is to achieve economic effects and to increase the supply of tourist services.

Another argument supporting the claim that a tourist region is an economic region is the fact that it includes an individual structure of mutually related elements, called a system. By analogy to an economic region, a fully developed tourist region operates via a particular **system of spatial organization**, based on a service apparatus, fully adjusted to the existing natural and social conditions (WARSZYŃSKA & JACKOWSKI 1978). Liszewski & Bachvarov add that a tourist region includes both tourist and non-tourist elements, so it is a multi-sectoral space (LISZEWSKI & BACHVAROV 1998). This fact results primarily from the interdisciplinary character of tourist activity, as well as from the wide range and the complementarity of services offered to tourists.

The system of spatial organization creates the economic potential of a tourist region and is determined by three aspects: **contents, surroundings and structure**. The **contents** consist of items performing a tourist function, i.e. involved in providing service to tourists. Each of them is a part which, affecting other parts of the system and being affected by them at the same time, creates the tourist supply of the region. The items may be companies, organizations, offices and also individuals. The strength of individual elements and the effectiveness of their linkages determine the socio-economic development of the region. The **surroundings** are tightly linked to the system, but are not its elements; the surrounding tourist regions are linked to a given region, and elements which do not belong to its system can be linked to its elements. The **structure** comprises all

temu. **Struktura** obejmuje ogół relacji, powiązań i oddziaływań o charakterze rzeczowym, finansowym, administracyjnym, transformacyjnym i konkurencyjnym. Należy dodać, że chodzi tutaj o podkreślenie relacji nie tyle wynikających z samego **rozmieszczenia w przestrzeni geograficznej** poszczególnych podmiotów i urządzeń świadczących usługi dla turystów, ale opartych na **współzależności ekonomicznej** przedsiębiorstw i organizacji bezpośrednio i pośrednio zaangażowanych w rozwój turystyki. Region tworzą pewne niewidoczne elementy rzeczywistości, a nie tylko zjawiska lub elementy materialne. Dlatego też przedmiotem regionu są określone składniki i struktury, a nie cechy obserwowalne (CHOJNICKI 1996).

4. WIELKOŚĆ I GRANICE REGIONU TURYSTYCZNEGO

Pojęcie regionu stosowane jest najczęściej w opracowaniach dotyczących podziału turystycznego całego kraju i odnosi się głównie do obszarów obejmujących swym rozmiarem tereny dzisiejszych województw lub obszarów mniejszych, obejmujących od 150 do ok. 3000 km² i określonych głównie poprzez kryteria historyczne lub fizjograficzne. W wielu opracowaniach regiony dzielone są na jednostki mniejsze, zwane podregionami lub rejonami (KRUCZEK, SACHA 1994). Także w teorii dotyczącej układów regionów ekonomicznych nie występuje jednoznaczne rozgraniczenie wielkości terytorium poszczególnych jednostek przestrzennych, choć w zasadzie wyróżnia się trzy stopnie podziału: makroregiony, regiony i mikroregiony (BRONSZTEJN 1995). Pewną trudność może sprawić okoliczność, w której jednostki przestrzenne zaliczane do jednego typu występują w grupach różnych co do wielkości. Jedną z propozycji jest operowanie terminem „układ o charakterze regionalnym” (WRÓBEL 1967) dla wszystkich wyróżnionych obszarów, jednak mogłoby to wprowadzić niepotrzebny zamęt terminologiczny. Rozwiązaniem tego problemu wydaje się być klasyfikacja B. Rychłowskiego, który wyróżnia te same trzy podstawowe jednostki regionów ekonomicznych, stosując kryterium specjalizacji gospodarczej, z zaznaczeniem, że różnice między regionami poszczególnych rzędów mają nie tylko ilościowy, lecz i jakościowy charakter, nie można więc regionów niższych rzędów rozpatrywać jako zmniejszone kopie regionów wyższych rzędów, nie zawsze da się również stosować identyczne metody przy ich wyodrębnianiu. **Nie można także z góry okre-**

the material, financial, administrative, transformational and competitive relations, links and influences. It should be mentioned here that the relations result not so much from the **location** of individual tourist service components in **geographical space**, but from the **mutual economic dependence** of companies and organizations directly and fully involved in the development of tourism. A region comprises certain 'invisible' elements not only by material processes or elements, therefore the essence of a region consists in its elements and structure, and not in observable features (CHOJNICKI 1996).

4. THE SIZE AND BOUNDARIES OF A TOURIST REGION

The notion of a region is most often used in publications concerning the tourist division of the whole of Poland, and refers mainly to areas covering today's *województwos* as well as smaller territories from 150 to 3000 km² distinguished by applying historical or physiographic criteria. In many publications regions are divided into smaller units, called sub-regions or districts (KRUCZEK & SACHA 1994). Also in the theory concerning economic regions there is no clear differentiation between size classes of individual spatial units although in fact there are three of them: macro-regions, regions and micro-regions (BRONSZTEJN 1995). There may be a problematic situation when spatial units belonging to one class occur in different size classes. One of the solutions to this problem is to use the term 'a regional system' (WRÓBEL 1967) for all the areas involved, but this could cause an unnecessary confusion in terminology. A good solution seems to be Rychłowski's classification which comprises the same three basic units of an economic region by applying the criterion of economic specialization. It must be remembered here that differences between regions of specific categories are both quantitative and qualitative, so lower category

ścić dopuszczalnych rozmiarów terytorium zajmowanego przez regiony rozmaitych rzędów. Z tego wynika, że regiony ekonomiczne należące do różnych rzędów nie muszą różnić się rozmiarami danego terytorium, a możliwe są przypadki, iż regiony wyższego rzędu będą obejmować mniejszy obszar niż region niższego rzędu, który oczywiście stanowi część składową innego regionu wyższego rzędu (RYCHŁOWSKI 1965). Potwierdzeniem tej koncepcji jest stwierdzenie P. E. Jamesa, że region jest obszarem o dowolnej wielkości, ważniejsze bowiem jest wyróżnienie kryteriów, które różnią go od sąsiednich obszarów (CHOJNICKI, CZYŻ 1992). Wydaje się, że tę klasyfikację można z powodzeniem zastosować również do regionów turystycznych.

Do rozpatrzenia pozostaje zagadnienie określania granic poszczególnych regionów turystycznych. W zależności od typu regionu turystycznego stosowane są różne kryteria – w przypadku regionów powierzchniowych granicę wyznacza występowanie przestrzenne cechy lub kilku cech będących kryterium ich wyodrębnienia; w przypadku regionów węzłowych granice wyznacza zasięg oddziaływania ogniska.

W pracach i badaniach z zakresu geografii ekonomicznej i turystyki stosuje się często jednostki podziału administracyjnego, niekiedy łącznie z innymi, posiłkowymi kryteriami (GOŁEMBSKI 1999). Kłopot powstały przy takim wyróżnieniu wynika z tego, że walory turystyczne należące do jednego typu obejmują często powierzchnie kilku lub kilkunastu jednostek przestrzennych, i to nie w sposób całościowy. Opieranie się na jednostkach administracyjnych przy wyodrębnianiu regionów turystycznych podyktowane jest przede wszystkim tym, że materiały statystyczne i plany rozwojowe budowane są według podziału administracyjnego.

W przypadku uwzględnienia kryteriów przyrodniczych w delimitacji regionów turystycznych tło przyrodnicze jest względnie jednorodne, a podsystem społeczno-gospodarczy całkowicie zaburzony, natomiast w przypadku uwzględniania podziału administracyjnego środowisko przyrodnicze jest sztucznie „pocięte” (IWICKI 1998).

Wydaje się, że problem w wyznaczaniu granic regionu turystycznego polega przede wszystkim na tym, że stanowi on jedność zarówno w przestrzeni geograficznej, jak i abstrakcyjnej, nie posiadającej obiektywnego wymiaru fizycznego przestrzeni społeczno-ekonomicznej. Dlatego region turystyczny, jako odmiana regionu ekonomicznego, ma granice o charakterze nieostrym, co oznacza, że nie są one wyraźnie wytyczone i stanowią

regions cannot be seen as diminutive copies of higher category regions. It is also impossible to always use the same methods for identifying regions.

Neither can we establish in advance the acceptable sizes of regions of different categories. This suggests that economic regions belonging to different categories do not have to differ in size, and it is possible that a region of a higher category will cover a smaller area than a lower category region, which of course is a part of a different higher category region (RYCHŁOWSKI 1965). James confirms this thesis claiming that a region may be of any size because it is more important to establish the criteria for distinguishing it from the neighbouring areas (CHOJNICKI & CZYŻ 1992). It seems that this classification can be successfully applied to tourist regions.

Discussion of the problem of delimiting specific tourist regions remains. The criteria applied depend on the type of tourist region – for formal regions the border is determined by the spatial occurrence of a feature or group of features, for nodal regions the boundaries are determined by the range of the node's influence.

In research into economic geography and tourism, administrative units are often used, sometimes jointly with other auxiliary criteria (GOŁEMBSKI ed. 1999). The disadvantage here is that tourist assets of one type often occur in several spatial units. Reference to administrative units when delimiting tourist regions is justified first of all by the fact that statistical materials and development projects are based on administrative divisions.

If we apply natural criteria when delimiting tourist regions, the natural environment is relatively homogenous, and the socio-economic sub-system is totally disordered. On the other hand, if we apply the criterion of the administrative division, the natural environment becomes artificially fractured (IWICKI 1998).

It seems that the problem of delimiting a tourist region consists primarily in the fact that it is a whole within geographical and 'abstract' space, with the latter

plynne sfery oddziaływania. Do ich wyznaczania może posłużyć teoria zbiorów rozmytych, jednak metoda opracowana na jej podstawie jest bardzo skomplikowana i wymaga wielu żmudnych obliczeń (MAĆKIEWICZ, RATAJCZAK 1996). Dodatkowo, granice mogą ulegać zmianie w czasie, ponieważ region jest tworem przestrzenno-fazowym i jego kształt terytorialny nie jest stały (CHOJNICKI 1996). Dlatego też granice między poszczególnymi regionami powinny być przeprowadzone tam, gdzie wewnętrznie zróżnicowany, ale jednolity funkcjonalnie układ przestrzenno-gospodarczy jest zastąpiony przez układ innego rodzaju (RYCHŁOWSKI 1965). Jak już wcześniej wspomniano, regiony turystyczne stanowią ekonomiczne układy o funkcji turystycznej, zatem powyższa argumentacja jest doskonałą podstawą do określenia ich granic poprzez istnienie zależności i powiązań pomiędzy jednostkami tworzącymi system społeczno-ekonomiczny.

5. WNIOSKI

Ujęcie ekonomiczne regionu turystycznego skupia się przede wszystkim na istnieniu systemu organizacyjnego jednostek zaangażowanych w rozwój turystyki działających na zasadzie stałej wymiany między nimi a otoczeniem. Traktowanie regionu turystycznego przede wszystkim jako region ekonomiczny pozwala na spojrzenie na region turystyczny z punktu widzenia odwiedzającego go turysty. Zgodnie z tym podejściem wszystkie walory i usługi traktowane są jako pakiet składników materialnych i niematerialnych, opartych na możliwościach spędzania czasu w miejscu docelowym (MIDDLETON 1996), a więc jako system powiązanych ze sobą elementów. W ten sposób indywidualne działania poszczególnych podmiotów turystycznych w regionie, z uwagi na komplementarność swych usług i duże rozdrobnienie podmiotowe, stają się niewystarczające do efektywnego zaspokojenia nawet części potrzeb zgłaszanych przez turystę przyjeżdżającego do regionu. Co więcej, jeśli poziom usług świadczonych przez jeden podmiot nie będzie spełniać oczekiwań turysty, stan ten będzie rzutował na pozostałe podmioty wchodzące w skład systemu, co oznacza, że konsument będzie go postrzegał w kategoriach niespełnionych oczekiwań.

Tak więc spojrzenie na region turystyczny z ekonomicznego punktu widzenia pozwala na uświadomienie faktu funkcjonowania w ramach

devoid of the objective physical dimensions of socio-economic space. Therefore a tourist region as a type of economic region has unclear boundaries, not rigidly established and regions influence each other. In order to delimit tourist regions we can use aspects of set theory, however, this method is very complicated and requires long and tedious calculations (MAĆKIEWICZ & RATAJCZAK 1996). Moreover, boundaries can undergo changes with time because a region is a spatial unit set in time and its territorial shape is not permanent (CHOJNICKI 1996). Therefore boundaries between individual regions should run where an internally diversified but functionally homogenous socio-economic system is replaced by a system of a different kind (RYCHŁOWSKI 1965). As mentioned before, tourist regions are economic systems performing a tourist function. Therefore the arguments presented above give ideal grounds for establishing regional boundaries based on relations between the units constituting a socio-economic system.

5. CONCLUSIONS

The economic approach to a tourist region focuses mainly on the existence of an organizational system of units involved in the development of tourism, operating through constant exchange with the surrounding area. Treating a tourist region as an economic region allows us to look at it from the point of view of a visiting tourist. All the assets and services are regarded as a set of material and non-material elements, based on the possibilities of spending leisure time at the place of destination (MIDDLETON 1996), i.e. as a system of interlinked elements. This way specific economic activity in the region, due to the complementary character of scattered services, is not sufficient to even partly meet the needs of a visiting tourist. What is more, if the standard of one service does not come up to the tourist's expectations, others in the system will

większego, obiektywnie istniejącego systemu i zależności działania od innych jego elementów przez osoby zarządzające podmiotami turystycznymi. Każdy z nich posiada i kontroluje zasoby takie, jak kapitał, wiedza, doświadczenie działania, uprawnienia administracyjne i inne, ale w pojedynkę nie jest w stanie dysponować wszystkimi czynnikami potrzebnymi do osiągnięcia swoich celów lub do efektywnego planowania przyszłej działalności w relacji do zewnętrznych uwarunkowań rozwojowych (BRAMWELL, LANE 2000). To sprawia, że powodzenie realizacji wyznaczonych celów zależy w większym stopniu od partnerskiego współdziałania niż od indywidualnych działań podmiotów. Zatem badania nad efektywnością zaspokojenia potrzeb turystów i poziomem jakości usług turystycznych w regionie powinny obejmować analizę relacji partnerskich i zintegrowanych działań podmiotów na rzecz istotnych kwestii dla rozwoju turystyki.

Głównym niebezpieczeństwem podejścia ekonomicznego w rozważaniach na temat regionu turystycznego jest odsunięcie na dalszy plan walorów naturalnych będących czynnikami determinującymi jego wyodrębnienie i istnienie. Istotne jest, aby uwzględnienie cech ekonomicznych nie oznaczało odrzucenia kryteriów krajobrazowych. Jest to możliwe poprzez wyróżnienie walorów turystycznych jako jednego z rodzajów elementów systemu turystyki, pozostającego w określonych relacjach z pozostałymi elementami. Oznacza to, że efektywne zaspokojenie potrzeb turystów powinno uwzględniać ochronę środowiska naturalnego przed negatywnymi następstwami tej działalności.

6. ZAKOŃCZENIE

Konstrukcja logiczna prowadząca do klasyfikacji regionu turystycznego jako rodzaju regionu ekonomicznego opiera się na analogii do podziału przestrzeni. Przedmiotem rozważań są przede wszystkim zachodzące w przestrzeni procesy natury ekonomicznej. Docelowy region jest więc przede wszystkim częścią przestrzeni społeczno-ekonomicznej (a także przestrzeni geograficznej), który można wyodrębnić ze względu na jego wewnętrzne struktury i nazwać regionem ekonomicznym o charakterze turystycznym. Zgodnie z wcześniejszymi rozważaniami jest to region turystyczny. Podstawą kształtowania określonej struktury zależności ekonomicznych w regionach turystycz-

be perceived in a similar way which means that the consumer will see it in terms of unfulfilled expectations.

So the economic approach to a tourist region makes it obvious that it functions within a larger objectively existing system, where people providing tourist services depend on its multiple elements. These people control resources such as capital, knowledge, experience, administrative rights, etc., but never all of them at the same time to achieve their goals or to effectively plan future development (BRAMWELL & LANE 2000). Therefore, their success largely depends on cooperation. Research into the effectiveness of meeting tourists' needs and the standard of tourist services in a region should be an analysis of partnership and the integration of service providers' activities.

The main danger of the economic approach to a tourist region is the disregard of the natural assets, the factors determining its boundaries and existence. It is important that consideration of economic aspects does not mean rejecting landscape criteria. This is possible if tourist assets are listed as one of the elements of the tourist system and remaining in a specific relation with the remaining elements. This means that the policy of meeting tourists' needs should include protection of the natural environment against its negative effects.

6. FINAL REMARKS

The logic leading to the classification of a tourist region as a kind of economic region is based on an analogy to the division of space. The object of discussion is above all economic processes taking place in space. A tourist region is then primarily a part of socio-economic space, as well as geographical space, which can be identified due to its structure and called an economic region of tourist character. In accordance with the previous discussion, this is a tourist region. The basis for shaping particular economic relations in

nych są naturalne walory turystyczne, których wpływ na wyodrębnienie poszczególnych regionów ma charakter pierwotny.

tourist regions is the natural tourist assets which have a primary influence on the identification of individual regions.

BIBLIOGRAFIA – BIBLIOGRAPHY

- BRAMWELL B., LANE B. (eds.), 2000, *Tourism Collaboration and Partnerships*, Channel View Publication, Clevedon, Buffalo, Toronto, Sydney.
- BRONSZTEJN S., 1995, *Ekonomika regionalna*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław.
- CHOJNICKI Z., CZYŻ T., 1992, *Region – regionalizacja – regionalizm*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, t. 54, z. 2.
- CHOJNICKI Z., 1996, *Region w ujęciu geograficzno-systemowym*, [w:] T. CZYŻ (red.), *Podstawy regionalizacji geograficznej*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- DOMAŃSKI R., 2000, *Zasady geografii społeczno-ekonomicznej*, PWN, Warszawa, Poznań.
- DZIEWOŃSKI K., 1967, *Teoria regionu ekonomicznego*, „Przegląd Geograficzny”, t. 39, z. 1.
- GOLEBSKI G. (red.), 2002, *Kompedium wiedzy o turystyce*, PWN, Warszawa, Poznań.
- GOLEBSKI G. (red.), 1999, *Regionalne aspekty rozwoju turystyki*, PWN, Warszawa, Poznań.
- IWICKI S., 1998, *Turystyka w zrównoważonym rozwoju obszarów pojeziernych*, Wydawnictwa Uczelniane Akademii Techniczno-Rolniczej, Bydgoszcz.
- KOWALCZYK T., 2000, *Geografia turystyki*, PWN, Warszawa.
- KRUCZEK Z., SACHA S., 1994, *Geografia atrakcji turystycznych Polski*, Oficyna Wydawnicza „Ostoja”, Kraków.
- LISZEWSKI S., 1995, *Przestrzeń turystyczna*, „Turystyka”, t. 5, z. 2.
- LISZEWSKI S., BACZWAROW M., 1998, *Istota i właściwości przestrzeni rekreacyjno-turystycznej*, „Turystyka”, t. 8, z. 1.
- MAĆKIEWICZ A., RATAJCZAK W., 1996, *Wyznaczanie rzeczywistych granic regionalnych*, [w:] T. CZYŻ (red.), *Podstawy regionalizacji geograficznej*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- MALISZ B., 1984, *Podstawy gospodarki i polityki przestrzennej*, Ossolineum, Wyd. PAN, Wrocław.
- MIDDLETON V. T. C., 1996, *Marketing w turystyce*, Polska Agencja Promocji Turystyki, Warszawa.
- RYCHŁOWSKI B., 1965, *Typy i rodzaje regionalizacji ekonomicznej*, „Przegląd Geograficzny”, t. 37, z. 1.
- RYCHŁOWSKI B., 1967, *Struktura regionu ekonomicznego*, „Przegląd Geograficzny”, t. 39, z. 1.
- WARSZYŃSKA J., JACKOWSKI A., 1978, *Podstawy geografii turystyki*, PWN, Warszawa.
- WRÓBEL A., 1967, *Pojęcie regionu a metoda regionalna*, „Przegląd Geograficzny”, t. 39, z. 1.